

تحقق انقلاب با سازماندهی و بسیج عمومی

۱۷ بهمن ۱۳۹۹ ساعت ۱۳:۲۲

هارنی از شاهدان عینی که در آن سالها در ایران بود، در این رابطه آورده است «خیابانها در حال شلوغ شدن بود. موج حرکت عظیم موتورسواران چشمگیر بود. قبلاً هم متوجه شده بودم که تقریباً همه تظاهرات در همه اندازهها از سوی همین موتورسواران هدایت می‌شود. مطمئن بودم که نوارهای «آیت‌الله» هم بوسیله همین موتورسواران توزیع می‌شود....»

پیروزی هر جنبش و نهضتی در گرو فراهم بودن شرایط و امکاناتی خاص است. ارکانی مانند رهبری، مردم و ایدئولوژی از جمله ارکان مهم و ضروری برای هر انقلاب است. با این حال در کنار این عوامل، عواملی نیز وجود دارند که گرچه وجود آنها به مانند مردم یا رهبری قابل دیدن نیستند، اما برای تحقق انقلاب مهم و اساسی هستند. مدیریت، بسیج یا سازمان از جمله این موارد است. قدرت بسیج منابع انقلاب توسط افراد و نهادها و شبکه‌های خاصی صورت می‌گیرد و می‌تواند بسته به نوع انقلاب، متفاوت باشد. بر این اساس بسیج منابع در انقلاب اسلامی ایران توسط شبکه‌های سنتی، رسانه‌ها و گاه به صورت خودجوش صورت گرفت.

نهادهای سنتی و جدید بسیج انقلاب اسلامی

در میان نهادهای سنتی بسیج انقلاب، به طور عمده دو گروه مهم روحانیون و بازاریان قرار داشت. روحانیون به خصوص در دهه ۵۰ به عنوان یکی از منابع اصلی بسیج انقلابیون، از قدرت زیادی برخوردار شدند. تا جایی که هیچ یک از گروه‌ها و جریانات سیاسی مخالف شاه، به واسطه قدرتی که در دست روحانیون قرار داشت، جرأت درگیری نداشتند؛ چرا که روحانیون از حمایت بی‌دریغ توده‌ها برخوردار بودند. ۱ روحانیون همچنین در همبستگی و تعامل با بازاریان نیز بودند.

گرچه بازار نسبت به روحانیون فعالیت سیاسی کم‌رنگ‌تری داشته اما شبکه بازار هم نقش مهمی در بسیج انقلاب داشت. بازار در جنبش ۱۹۷۸ نقش اصلی را بازی کرد، هر چند از ۱۹۶۳ تا پیروزی انقلاب، فعالیت‌های رهبران بازار به وسیله رژیم محدود شد و برجسته‌ترین آنها به خارج تبعید شدند. همچنین اضافه بر ممنوعیت فعالیت سیاسی علنی نقش اقتصادی بازار نیز، با ایجاد مؤسسات مالی دیگر (دولت و بانک‌ها و شرکت‌های جدید تجارتهای، کاهش یافت. ۲ اما این محدودیت، مانع چندان جدی بر سر راه فعالیت بازار نبود و بازار، با جو اجتماعی و ایدئولوژیکی منسجم خود، به عنوان یک منبع مخالفت باقی ماند. ۳

در کنار شبکه‌های سنتی در بسیج انقلاب، شبکه‌های جدیدی نیز وجود داشت. از جمله این شبکه‌ها می‌توان به روشنفکران و گروه‌های سیاسی و احزاب اشاره نمود. روشنفکران پهلوی دوم که در واقع ماحصل گسترش مراکز آموزشی بودند نقش مهمی در بسیج مردمی به خصوص دانشجویان و تحصیلکردگان داشتند. البته، «روشنفکران در انقلاب اسلامی، در مقایسه با روحانیت، انسجام و هماهنگی لازم برای اقدام سیاسی را نداشتند، اما برنامه‌های توسعه‌ای رژیم پهلوی موجب شده بود که در ایام انقلاب

اسلامی به عنوان یک چالشگر تأثیرگذار در صحنه مبارزات ظاهر شوند»^۴.

سازمان‌های سیاسی و احزاب

رسانه‌ها و مساجد از دیگر منابع مهم در بسیج انقلابیون بودند. مساجد یکی از مکان‌های مهم تجمع مخالفان حکومت بود. معمولاً بسیاری از روحانیون و شخصیت‌های مذهبی مبارز، با سخنرانی‌های خود، مردم را به مبارزه علیه حکومت تشویق می‌کردند. تأثیر مساجد در سازماندهی مخالفان به حدی مهم و تأثیرگذار بود که مواعظ بسیاری از رهبران مذهبی در مساجد را عمال دولتی استراق سمع می‌کردند. ۵ نوار کاست هم در راستای مبارزه با مساجد قرار داشت. بدین معنا که مبارزین از آن برای انتقال مواعظ و سخنرانی‌های روحانیون در مساجد و نیز صحبت‌های امام استفاده می‌کردند. در واقع تظاهرکنندگان، برای آن که صدایشان بهتر به گوش برسد، از نوار کاست استفاده می‌کردند.^۶

جالب آنکه محل پخش نوارها نیز از مساجد بود. سرعت انتقال نوارها و توزیع آنها به حدی بالا بود که بسیاری از سخنرانی‌های امام بلافاصله در ایران منتشر می‌شد. این موضوع باعث شده بود تا بسیاری از تحلیلگران، کنترل نوارها را یکی از عوامل مهم در کنترل انقلابیون بدانند. هایزر در خاطرات خود و در گفت و گو با طوفانیان در رابطه با کنترل نوارهای کاست آورده است «باید راهی برای کنترل آن وجود داشته باشد. به طوفانیان گفتم: گروه ۵ نفره، باید طرحی، برای کنترل ارتباطات ایران، تهیه کند. اگر قرار است، کشور را اداره کنند، به چنین طرحی نیاز دارند. به از دست رفتن اداره کنترل گمرکات اشاره کردم، که می‌تواند راهی برای ورود نوارهای امام خمینی و اسلحه و مهمات باشد. حرف مرا فوراً فهمید و نیاز به برپایی جلسات فشرده برنامه‌ریزی را تأیید کرد.»^۴ روزنامه‌ها نیز از دیگر رسانه‌هایی بودند که تا حدودی در بسیج انقلاب مورد استفاده قرار گرفتند. البته روزنامه‌ها در طول حیات سیاسی حکومت پهلوی همواره مشمول سانسور بودند و به شدت کنترل می‌شدند. اما در فضای سیاسی آزاد سال ۵۶-۵۷ که ناگهان بسیاری از محدودیت‌های سیاسی برداشته شد، روزنامه‌ها نیز از قید سانسور و نظارت دولتی رها شدند و توانستند به انعکاس اخبار و تحولات سیاسی آن روزها پردازند هر چند نقش آنها به پرننگی نقش سایر رسانه‌ها نبود و تنها محدود به همان سال‌های پایانی حکومت بود.

و در نهایت آنکه بخشی از سازماندهی انقلابیون نیز به صورت خودجوش بود. یعنی بخشی از مردم با تاسی به آموزه‌های اسلامی و یا ایدئولوژیکی خاص خود، به سازماندهی گروهی پرداخته و مبارزه می‌کردند. البته تعداد این افراد و گروه‌ها چندان زیاد نبود؛ اما در هر حال سازماندهی آنها هم در نوع خود، قابل توجه بود. هارنی از شاهدان عینی خارجی که در آن سال‌ها در ایران بود، در این رابطه آورده است «خیابان‌ها در حال شلوغ شدن بود. موج حرکت عظیم موتورسواران چشمگیر بود. قبلاً هم متوجه شده بودم که تقریباً همه تظاهرات در همه اندازه‌ها از سوی همین موتورسواران هدایت می‌شود. مطمئن بودم که نوارهای «آیت‌الله» هم بوسیله همین موتورسواران توزیع می‌شود. موتورسواران، جوان بودند، اما به نظر می‌رسید سازماندهی، خوبی دارند. هنوز هم که هنوز است نمی‌دانم سازماندهندگان این سیستم اطلاعاتی درخشان، چه کسانی بوده‌اند، اما به نظر می‌رسید که وابسته به جناح [امام] خمینی باشند.»^۸

سخن‌نهایی

بدون سازماندهی و بسیج عمومی، امکان تحقق انقلاب و یا هر نهضت سیاسی غیرممکن است. مردم بدون مدیریت سیاسی، توده‌هایی بی‌هدف و پراکنده هستند که تنها در صورت سازماندهی مناسب می‌توانند به پیروزی برسند. در اینجاست که نقش منابع سازماندهی پررنگ می‌شود. منابع سازماندهی بسیار متنوع و متعدد هستند. در رابطه با انقلاب اسلامی ایران، به جز رهبری که در رأس عوامل قرار دارد و بررسی آن نگاهی کامل و جدا را می‌طلبید، نقش منابع سنتی مورد بررسی قرار گرفت و مشخص شد که این منابع بع رغم سنتی بودن، از چه تأثیر بسزایی برخوردار بودند.

فهرست منابع

۱. اسناد لانه جاسوسی آمریکا، جلد اول، بخش ۴، ص ۱۰۶.
۲. فرد هالیدی، ایران، دیکتاتوری و توسعه، ترجمه محسن یلفانی و علی طلوع، تهران، انتشارات علم، ۱۳۵۸، صص ۲۰۶-۲۰۷.
۳. همانجا.
۴. فریبا شایگان، "بررسی ویژگی‌های مشارکت‌کنندگان در انقلاب اسلامی ایران." فصلنامه علوم اجتماعی ایران " شماره‌های ۴۲-۴۳، ۱۳۸۸، ص ۱۴۸.
۵. هالیدی، همان، صص ۴۷-۴۸.
۶. احسان نراقی، از کاخ شاه تا زندان اوین، ترجمه سعید آذری، تهران، مؤسسه خدمات فرهنگی رسا، ۱۳۷۲، صص ۱۰۱-۱۰۲.
۷. رابرت هایزر، خاطرات ژنرال هایزر، مأموریت در تهران، تهران، ترجمه علی‌اکبر عبدالرشیدی، انتشارات اطلاعات، ۱۳۶۵، صص ۹۶-۹۷.
۸. رابرت‌هایزر، مأموریت در تهران، خاطرات ژنرال‌هایزر، تهران، انتشارات اطلاعات، چاپ دوم، ۱۳۶۵، ص ۲۶۴.

آدرس مطلب :

<https://www.cafetariikh.com/news/48197/تحقق-انقلاب-بسیج-سازماندهی>